

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÖZEL EĞİTİMDE KAYNAŞTIRMA UYGULAMALARINA YÖNELİK TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Halil ÖZTÜRK

Eğitim Fakültesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi,
E-mail: halilozturk@mu.edu.tr

Gülnihal BALLIOĞLU

Eğitim Fakültesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi,
E-mail: gulnihalballioglu@mu.edu.tr

Gülten ŞEN

Eğitim Fakültesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi,
E-mail: gultensen@mu.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın amacı öğretmen adaylarının özel eğitimde kaynaştırma uygulamalarına yönelik tutumlarını incelemektir. Araştırma, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi son sınıfa devam eden 314 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Veri toplamada “Entegrasyona Karşı Tutum Ölçeği (EKTÖ)” ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Verilere yüzdelik değer, t-testi, tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Araştırma sonunda öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarının çeşitli demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğine bakılmıştır. Elde edilen bulgular öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimine ilişkin tutumlarının genellikle olumlu olduğunu, bu tutumlarının çeşitli demografik değişkenlere (öğrenim görülen alan, özel eğitime ihtiyacı olan bireyler hakkında bilgi sahibi olup olmama, bu bireyleri gözleme şansı olup olmama, kaynaştırma/özel eğitim dersi alıp almama) göre anlamlı farklılık göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: öğretmen adayları, özel eğitim, kaynaştırma eğitimi, tutum

AN INVESTIGATION OF TEACHER CANDIDATES’ ATTITUDES TOWARDS INCLUSIVE PRACTICES IN SPECIAL EDUCATION

Abstract

The aim of this study to explore prospective teachers attitudes towards mainstreaming practices in special education. The study was administered on 314 senior students studying at Muğla Sıtkı Koçman University, Faculty of Education. Attitudes Toward Mainstreaming Scale (ATMS) and Personal Information Form were used in data collection. The grade of percentage, t- test and ANOVA was applied on data. At the end of the study, whether the attitudes of prospective teachers differed according to various demographic variables or not were examined. The results of the study show that the attitudes of prospective teachers towards inclusive education is generally positive and these attitudes differ according to various demographic variables. (The learning area, whether individual has information about the people who need special education or not, whether individual has chance to observe these people, whether individual has received the course of mainstream/special education or not)

Key Words: prospective teacher, special education, mainstreaming, attitude

1. Giriş

Özel eğitim alanında çalışmalarını sürdüren araştırmacılar, ülkemiz eğitim sistemi içinde özel eğitim alanında yapılan uygulamaların son yıllarda nitelik açısından daha fazla önem kazandığını vurgulamaktadır. Özel eğitim alanında yapılan uygulamaların gelişimine katkıda bulunan bir çok araştırma ve uygulama yapılmaktadır. Özellikle özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim gereksinimlerinin karşılanması amacıyla eğitim ortamları, eğitim programları, materyal ihtiyaçlarının yanı sıra alanda çalışan personel eğitimine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Araştırma ve çalışmalar sahada görev yapan personel ve öğretmen adayları üzerinde yoğunlaştığı gözlenmiştir. Bu çalışmalarında ışığında alanda yaşanan olumlu bir gelişme olan eğitim fakültelerinde eğitimlerine devam eden öğrencilere yönelik program düzenlemesine de yer verilmesidir. Öğretmen adayları mezun olmadan önce özel eğitim konusunda yetiştirilmeleri hedeflenmektedir. Bilindiği gibi ülkemizde özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin büyük bir çoğunluğu eğitimlerini kaynaştırma yoluyla sürdürmektedirler. Bu durumun doğal sonucu olarak okullarda görev yapan tüm öğretmenlerin bu alanda bilgi sahibi olması bireylerin özelliklerini ayırt edebilmesi ve eğitim ihtiyaçlarına yönelik çözümler üretebilmesi sürecin birey, aile ve eğitimci açısından daha verimli geçmesine hizmet etmektedir.

Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için en az kısıtlayıcı ortamın kaynaştırma ortamı olacağını belirten Kırcaali-İftar (1992) ayrıca, özel eğitime ihtiyacı olan bireyin ve bu öğrencilerin eğitiminde yer alan öğretmenlerin destek hizmetlerden yararlanarak bu bireylerin genel eğitim ortamlarında akranları ile eğitimlerini sürdürmeleri şeklinde kaynaştırma uygulamalarını tanımlar. Kaynaştırma uygulamaları 1970'li yıllarda İskandinav ülkelerinin uygulamaları sonucunda tüm dünya ya yayılmış, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin akranları ile aynı ortamda eğitim aldıkları ve normalleştirme ilkesinin eğitsel bir sonucu olarak görülmektedir (Diler, 1998).

Ülkemizde yasal düzenlemeler özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ortamları ve düzenlemelerine ilişkin uygulamaları detaylı bir şekilde ele almaktadır. 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname başta olmak üzere Milli eğitim Bakanlığı'nın iç mevzuatı da özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ihtiyaçlarına yönelik düzenlemelerden okul yönetimi, aile ve öğretmenleri sorumlu tutmaktadır.

Dünya da günümüzde birçok ülkede kaynaştırma uygulamalarının artması sonucunda genel eğitim sınıflarında öğrenciler arasında farklı performans ve eğitim ihtiyacına sahip çocukların sayısı her geçen gün artmaktadır. Bunun sonucu olarak da sınıf öğretmenleri özel gereksinimli öğrencilerle daha fazla karşılaşmaktadırlar (Sucuoğlu, Özokçu ve Ünsal, 2004).

Kaynaştırma eğitim uygulamalarının başarılı olabilmesi için farklı değişkenlerde düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Bu değişkenler, özel eğitime ihtiyacı olan bireyin eğitim ihtiyaçları, bireyin eğitim aldığı okul/kurum yönetimi ve öğretmenlerin tutumları, aileler, okulda bulunan diğer öğrenciler, fiziki çevre ve eğitim materyalleri gibi farklılıklar gösterir (Diler, 1998., Kırcaali-İftar, 1998).

Deneyimler sonucunda, bireyin birbirine benzer gördüğü durumlar karşısında gösterdiği tepkiyi etkileyen doğru ya da dolaylı etkilerin sonucunda o duruma karşı sinirsel ve zihinsel olarak hazır olma durumudur (Shapiro, 1999) Kaynaştırma uygulamalarında farklılıklar okulda görev alan personelin tutumlarına bağlı olarak değişir. Zira olumsuz tutumlar kaynaştırma uygulamalarının büyük oranda engeller (Elliot ve McKenny, 1998: Akt. Gözün ve Yıkılmış, 2004).

Özel eğitim uygulamalarından kaynaştırma eğitiminin başarıya ulaşması için öğretmenlerin tutumlarının olumsuzdan olumluya doğru gelişebilmesinde özel eğitim alanında almış oldukları eğitimin üniversite hayatı süresince almış olmaları çok önemlidir. Fakat özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerinde yer almaları olası öğretmen adaylarının geliştirmiş oldukları olumsuz tutumlar özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim süreçlerini büyük oranda tehlikeye atması yönünde risk oluşturmaktadır (D'Alonzo, 1996; Tari, 1989; Akt. Sarı ve Bozgeyikli, 2003) .

Alan yazında yapılan araştırmalarda özel eğitime yönelik tutumların incelendiği araştırmalarda, bir çok araştırmacının özellikle sınıf öğretmenleri ya da öğretmen adayları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin kaynaştırma eğitimi ortamında özellikle ülkemizde eğitim sisteminin 4+4+4 şeklinde düzenlenmesinin arkasından branş öğretmenlerinin eğitimi önem kazanmıştır. Bu nedenle eğitim fakültelerinde eğitim alan öğretmen adaylarının özel eğitime yönelik tutumları ve bakış açılarının belirlenmesine hizmet edecek bu çalışmanın yapılması gerekli görülmüştür.

1.1. Problem durumu

Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıda yer alan sorulara yanıt aranacaktır.

1. Öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumları eğitim gördükleri bölüm değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. Öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumları ailelerinde özel eğitime ihtiyacı olan birey yakın bulunma değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Öğretmen adaylarından özel eğitime ihtiyacı olan birey yakını olanların yakınlık derecelerinin dağılımı nasıldır?
4. Öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarında kaynaştırma ya da özel eğitim ile ilgili ders alıp almama değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. Öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarında daha önce özel eğitime ihtiyacı olan birey özel eğitime ihtiyacı olan bireyi gözleme şansının olup olmaması değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
6. Öğretmen adaylarının özel eğitime ihtiyacı olan bireyi gözleme şansının okul ya da günlük yaşama göre dağılımları nasıldır?

1.2. İlgili literatür

Özel Eğitim alanında kaynaştırma uygulamalarına yönelik ülkemizde ve dünya da bir çok araştırma yapılmaktadır. Kaynaştırma uygulamalarında olmazsa olmazı personel eğitimi ve personel tutumuna yönelik araştırmalarda dikkat çekmektedir. Sahada çalışan eğitimciler üzerinde yapılan araştırmaların yanında öğretmen adaylarının eğitimlerine ve tutumlarına yönelik araştırmalar olduğu gözlenmektedir. Son yıllarda yapılan araştırmalar üzerinde yapılan alan araştırmalarında öne çıkan çalışmalardan bazılarının yapmış olduğumuz araştırmaya paralel konuları ele aldığı belirlenmiştir. Bu araştırmalardan öne çıkanlardan biri olan Sarı ve Bozgeyikli' nin (2008) Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesin de eğitime devam eden ve özel eğitim alanında ders alıp almamalarına göre belirlenen 429 öğretmen adayı ile özel eğitim dersi almanın kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlara olumlu bir etkisinin olup olmadığını araştırmışlardır. Araştırma da özel eğitim dersi almayan öğretmen adaylarının kaynaştırma konusunda olumsuz tutumlara sahip oldukları özel eğitim alanında ders almış olan öğretmen adaylarının ise aksi yönde tutumları olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Öğretmen adayları üzerinde yapılmış diğer bir çalışma ise Gözün ve Yıkılmış (2004) tarafından Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesinde yer alan farklı bölümlerin (Fen Bilgisi

Öğretmenliği, Matematik Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ve Türkçe Eğitimi) 3. sınıflarından seçilen 174 öğretmen adayı ile kaynaştırma konusunda yapılacak bilgilendirme programının kaynaştırmaya yönelik tutumları olumlu değişiklik olup olmadığını incelemişlerdir. Araştırma sonucu bilgilendirme programının kaynaştırmaya yönelik tutumlarda olumlu değişiklikler sağladığını ortaya koymuştur.

Bir diğer çalışmada Kayılı, Koçyiğit, Doğru ve Çiftci (2010) Selçuk Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalında öğrenim gören 167 (83 kontrol grubu, 83 deney grubu) okulöncesi öğretmen adayının kaynaştırmaya yönelik tutumlarının kaynaştırma dersi alıp almamaya göre nasıl değiştiğini araştırmışlardır. Bu çalışmanın sonucunda öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimini genel olarak uygun buldukları ancak öğretmen açısından zor ve yorucu bir eğitim uygulaması olduğunu belirtmişlerdir.

Kaygılı ve diğerlerinin araştırmalarına benzer bir çalışma da ise Şahbaz ve Kalay (2010) tarafından, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi birinci ve ikinci öğretime devam eden 265 okulöncesi eğitimi öğretmen adayının kaynaştırmaya yönelik tutumlarını incelemişlerdir. Çalışmada okulöncesi öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin bazı değişkenlere göre (cinsiyet, eğitim gördükleri sınıf, mezun oldukları okul ve özel eğitim dersi alıp almamaları gibi) anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Orel, Zerey ve Toret (2004) tarafından yapılan çalışma ise, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Lisans Programı 4. Sınıfa devam eden 88 sınıf öğretmeni adayının kaynaştırmaya ilişkin tutumlarını kaynaştırma dersi alıp almama değişkenine göre incelemişlerdir. Çalışma da kaynaştırma eğitimi almanın kaynaştırmaya yönelik olumlu tutumlara sahip olmada etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Kuzu tarafından yüksek lisan tezi çalışması da yapılan araştırma da (2011) Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi ve Fen-Edebiyat Fakültesi'ndeki 4. ve 5. Sınıflarda yer alan 547 öğretmen adayının kaynaştırmaya yönelik tutumları incelenmiştir. Yapılan çalışmada kaynaştırma dersi alan öğretmen adaylarının almanlara göre tutumlarının daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazında yapılan araştırmalar incelendiğinde kaynaştırma eğitiminde görev alması muhtemel olan öğretmen adaylarının özel eğitim alanında ders alıyor olmalarının tutumları üzerinde olumlu etkilerinin olduğu yaygın sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretmen adaylarının tutumları üzerine araştırmaların genelde bir ya da birkaç farklı bölümde okuyan öğrencilerle sınırlı olduğu gözlenmiştir. Bu araştırmalar incelendiğinde Eğitim Fakültesinde farklı alanlarda öğrenim gören öğretmen adaylarının alanlar arası özel eğitimde kaynaştırma uygulamalarına yönelik tutumlarının değişiklik gösterip göstermediği sorusu akla gelmektedir. Araştırmamızda bu soruya da cevap bulmak amacıyla farklı bölümlerde eğitim alan öğrenciler üzerinde değerlendirme yapılmıştır.

1.3. Araştırma yöntemi

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama yöntemi hâlihazırda mevcut olan veya geçmişte olmuş bir durumu olduğu şekliyle betimleyen bir çalışma yöntemidir (Gay, Mills ve Airasian, 2006; Karasar, 2008).

Araştırma içine alınacak öğretmen adaylarının seçiminde 4.sınıf öğrencisi olması ve ders programlarında Özel Eğitim Dersi alması ölçüt olarak kabul edilmiştir. Bu ölçüt doğrultusunda çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 314 öğretmen adayına ölçek uygulanmıştır.

1.3.1. Araştırma örnekleme

Bu çalışmanın araştırma örneklemini 2013-2014 öğretim yılında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Öğretmenliği, İngilizce Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ve Türkçe Öğretmenliği programlarına devam eden 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı tarihlerde bu bölümlerde öğrenim gören ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan toplam 314 öğrenciye ölçek uygulanmıştır. Araştırma içine alınacak öğretmen adaylarının seçiminde 4.sınıf öğrencisi olması ve ders programlarında Özel Eğitim dersi alması ölçüt olarak kabul edilmiştir. Araştırma içine alınacak öğretmen adaylarının seçiminde 4.sınıf öğrencisi olması ve ders programlarında Özel Eğitim dersi alması ölçüt olarak kabul edilmiştir. Bu ölçüt doğrultusunda çalışmaya gönüllü olarak katılmak isteyen 314 öğretmen adayına ölçek uygulanmıştır. Araştırmaya katılan örneklem grubunun özellikleri Tablo-1' de verilmiştir.

1.3.2. Kullanılan araçlar

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde eğitim alan öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla Berryman ve Neal (1980) tarafından geliştirilen ve Atay (1995) tarafından Türkçe' ye uyarlanan "Entegrasyona (Kaynaştırma Eğitimine) Karşı Tutum Ölçeği" ve "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır.

Entegrasyona (Kaynaştırma Eğitimine) Karşı Tutum Ölçeği Berryman ve Neal (1980) tarafından geliştirilmiş ve Atay tarafından Türkçe' ye uyarlanmış olup 18 maddeden oluşmaktadır. Ancak madde içeriklerinin yakın olması ve şu anda var olan maddeler ile çıkartılan maddelerin vurgulamak istediği konuların aynı olması nedeniyle 3 madde ölçekten çıkartılmış ve 15 maddelik ölçek katılımcılara uygulanmıştır. Ölçek 5'li Likert tipi derecelendirilmektedir. Her madde için bireylere kendilerinin ölçekteki maddelere ne derecede katıldıkları sorulmaktadır. Bu maddelere katılma derecelerini belirleyen seçenekler (1) Hiç katılmıyorum, (2) katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Tamamen Katılıyorum şeklindedir. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı araştırmacılar tarafından hesaplanmış ve bu hesaplama sonucunda ölçeğin güvenilirlik katsayısı Cronbach alfa 0.80 olarak hesaplanmıştır.

1.3.3. Analiz

Veriler bilgisayar ortamında SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değişiklik gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla ikili karşılaştırmalarda "t testi", ikiden çok değişkenli karşılaştırmalarda tek yönlü varyans analizi tekniği (One-Way Anova) kullanılmıştır. Tüm istatistiksel hesaplarda anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır. Ayrıca bilgisayar ortamında öğretmen adaylarının demografik bilgileri ile ölçekte yer alan maddelerin karşılaştırılması yapılmış ve maddelere verilen tepkilerin frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır.

2. Araştırma Sonuçları

Çalışmanın birinci alt problemi olan "Öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumları eğitim gördükleri bölüm değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?" sorusunu cevaplandırmak için, tek yönlü varyans analizi (One-Way Anova) yapılmıştır.

Öğretmen adaylarının okudukları bölümlere göre kaynaştırmaya yönelik tutumları incelendiğinde ölçekte yer alan iki maddede anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Ölçekte yer alan "Bir ya da daha fazla uzvunu/kol/bacak/baş) kontrol edemeyen serebral palslyli (beyin felci) olan öğrenciler normal yaşlıları ile kaynaştırma ortamında eğitim almalıdırlar." maddesinde anlamlı bir

farklılık bulunmuştur ($p<0.01$). Bu anlamlı farklılığın okul öncesi öğretmen adayları ile sınıf öğretmeni adayları arasında olduğu bulunmuştur. Bu farklılık okul öncesi öğretmen adaylarının lehine sonuçlanmıştır. ($X = 3.09$). Bölümler arası bu farklılık Tablo-2 de verilmiştir.

Öğretmen adaylarının bölümlerine göre farklılıklarına bakıldığında “Dil ve konuşma güçlüğü olan öğrenciler normal yaşıtları ile kaynaştırma ortamında eğitim almalıdırlar.” maddesinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0,5$). Bu anlamlı farklılığın Okul öncesi öğretmen adayları ile Fen bilgisi öğretmen adayları arasında olduğu görülmüştür. Bu farklılık okul öncesi öğretmen adaylarının lehine sonuçlanmıştır ($X = 4.09$). Bu maddede oluşan farklılık Tablo-3 de verilmiştir.

Çalışmanın ikinci alt problemi olan “Öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumları ailelerinde özel eğitime ihtiyacı olan birey yakın bulunma değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir? “ sorusunu cevaplandırmak için, t- testi uygulanmıştır. Öğretmen adaylarının ailelerinde özel eğitime ihtiyacı olan birey bir yakını bulunma durumuna göre kaynaştırmaya yönelik tutumlarına bakıldığında ölçekte yer alan bir maddede anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Ölçekte yer alan “ Az işiten öğrenciler, normal yaşıtları ile kaynaştırma ortamında eğitim almalıdırlar.” maddesinde farklılık bulunmuştur. Ailesinde özel eğitime ihtiyacı olan birey yakını olmayan öğretmen adayları ile ailesinde özel eğitime ihtiyacı olan birey yakını olan öğretmen adayları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0,5$). Bu farklılık ailesinde özel eğitime ihtiyacı olan birey yakını olmayanların lehine sonuçlanmıştır ($X = 3.71$). Bu maddede oluşan farklılık Tablo-4’te verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü alt problemi olan “Öğretmen adaylarından özel eğitime ihtiyacı olan birey yakını olanların yakınlık derecelerinin dağılımı nasıldır?” sorusunu cevaplandırmak için yüzdeler değeri analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ailesinde özel eğitime ihtiyacı olan birey yakını olan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun yakınlık derecesinin üçüncü dereceden akrabalık ilişkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu alt problemde oluşan dağılım Tablo-5’te verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü alt problemi olan “Öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarında kaynaştırma ya da özel eğitim ile ilgili ders alıp almama değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusunu cevaplandırmak için t-testi uygulanmıştır. Öğretmen adaylarının kaynaştırma ya da özel eğitim dersi almalarına göre kaynaştırmaya yönelik tutumlarına bakıldığında ölçekte yer alan dört maddede anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p<0,5$). Ölçekte yer alan “Bütün öğrenciler özel eğitime ihtiyacı olan birey olup ya da olmadıkları gözetilmeksizin normal yaşıtları ile kaynaştırma ortamında eğitim hakkına sahip olmalıdırlar.” maddesinde farklılık olduğu görülmüştür. Bu farklılık dersi alanlar lehine oluşmuştur ($X = 4.06$). Ölçekte yer alan “Standart basılmış materyalleri okuyabilen görme yetersizliğine sahip öğrenciler, normal yaşıtları ile kaynaştırma ortamında eğitim almalıdırlar.” maddesinde farklılık olduğu bulunmuştur. Bu farklılık dersi alan öğretmen adayları lehinedir ($X = 4.06$). Ölçekte yer alan “ Az işiten öğrenciler, normal yaşıtları ile kaynaştırma ortamında eğitim almalıdırlar.” maddesinde farklılık olduğu görülmüştür. Bu farklılık dersi alanlar lehine gerçekleşmiştir ($X = 3.70$).

Ölçekte yer alan “ tekerlekli sandalyeye bağımlı olmayan, bedensel yetersizliğe sahip öğrenciler normal yaşıtları ile kaynaştırma ortamında eğitim almalıdırlar.” maddesinde farklılık olduğu bulunmuştur. Bu farklılık dersi alanlar lehine gerçekleşmiştir ($X = 4.21$). Bu alt problemde oluşan dağılım Tablo-6 da verilmiştir.

Çalışmanın beşinci alt basamağı olan “Öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarında daha önce özel eğitime ihtiyacı olan birey bir bireyi gözlemleme şansının olup olmaması değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusunu cevaplandırmak için t- testi

uygulanmıştır. Öğretmen adaylarının gözlem yapıp yapmamalarına göre kaynaştırmaya yönelik tutumlarına bakıldığında ölçekte yer alan maddelerden birinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,1$). Ölçekte yer alan “Bütün öğrenciler özel eğitime ihtiyacı olan birey olup ya da olmadıkları gözetilmeksizin normal yaşlıları ile kaynaştırma ortamında eğitim hakkına sahip olmalıdırlar.” maddesinde farklılık olduğu görülmüştür. Bu farklılık gözlem yapanların lehinedir ($X =4.13$). Bu alt problemde oluşan dağılım Tablo-7 de verilmiştir.

Çalışmanın altıncı alt basamağı olan “Öğretmen adaylarının özel eğitime ihtiyacı olan birey gözleme şansının okul ya da günlük yaşama göre dağılımları nasıldır?” sorusunu cevaplandırmak için yüzdeler değeri analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda öğretmen adaylarının özel eğitime ihtiyacı olan bireylerle okul ortamında karşılaştıkları bulunmuştur. Bu alt problemde oluşan dağılım Tablo-8 de verilmiştir.

Tablo 1. Örneklem Grubunun Bölümleri İle İlgili Bilgiler

Bölümler	Sıklık	Yüzdelerik değeri
Fen Bilgisi Öğretmenliği	56	17,8
İngilizce Öğretmenliği	21	6,7
Okul Öncesi Öğretmenliği	32	10,2
Sınıf Öğretmenliği	117	37,3
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	54	17,2
Türkçe Öğretmenliği	34	10,8
Total	314	100,0

Ders alıp/ almama	Sıklık	Yüzdelerik Değeri
Evet	269	85,7
Hayır	35	11,1
Total	314	100,0

Tablo 1: araştırmaya katılan örneklem grubunun özellikleri (bölümler, cinsiyet, özel eğitim dersi alıp/almama)

Tablo 2: Madde 11* de oluşan bölümler arası dağılım

Bölüm	N	Alfa = 0.05	
		1	2
Tukey HSD ^{a,b}			
Sınıf Öğretmenliği	117	2,20	
İngilizce Öğretmenliği	21	2,33	
Fen Bilgisi Öğretmenliği	56	2,39	2,39
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	54	2,65	2,65
Türkçe Öğretmenliği	34	2,91	2,91
Okul Öncesi Öğretmenliği	32		3,09
Sig.		,063	,073

*Madde 11: Bir ya da daha fazla uzvunu (kol/bacak/baş) kontrol edemeyen cerebral palsy' li (beyin felci) olan öğrenciler normal yaşlıları ile kaynaştırma ortamında eğitim almalıdırlar.

Tablo 3. Madde 12* de oluşan bölümler arası dağılım

	Bölüm	N	Alfa = 0.05	
			1	2
Tukey HSD ^{a,b}	Fen Bilgisi Öğretmenliği	56	3,43	
	İngilizce Öğretmenliği	21	3,52	3,52
	Türkçe Öğretmenliği	34	3,62	3,62
	Sınıf Öğretmenliği	117	3,68	3,68
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	54	3,83	3,83
	Okul Öncesi Öğretmenliği	32		4,09
	Sig.			,440

**Madde 12: Dil konuşma güçlüğü olan öğrenciler normal yaşlıları ile kaynaştırma ortamında eğitim almalıdırlar.

Tablo 4. Ailede engelli yakını olması durumuna göre madde 7*** de oluşan t- testi sonuçları

	Engelli_Yakın	N	Ortalama
M7	Var	57	3,35
	Yok	256	3,71

***Madde 7: az işiten öğrenciler, normal yaşlıları ile kaynaştırma ortamında eğitim almalıdırlar.

Tablo 5. ailesinde engelli yakını bulunan öğretmen adaylarının yakınlık derecelerinin yüzdeler değeri

	Sıklık	Yüzdeler değeri
Boş/Bilmiyorum	256	81,5
Birinci Dereceden Akraba	7	2,2
İkinci Dereceden Akraba	12	3,8
Üçüncü Dereceden Akraba	31	9,9
Dördüncü Dereceden Akraba	8	2,5
Total	314	100,0

Tablo 6. Özel eğitim/ kaynaştırma ile ilgili ders alıp almamaya göre oluşan t-testi sonuçları

	Ders	N	Ortalama	P
M2	Evet	269	4,06	
	Hayır	35	3,66	,015
M5	Evet	269	4,08	
	Hayır	35	3,57	,026
M7	Evet	269	3,70	
	Hayır	35	3,20	,021
M10	Evet	269	4,21	,181
	Hayır	35	3,83	

Tablo 7. Engelli bir bireyi gözleme şansı olan öğretmen adaylarının madde 2 *** de oluşan t-testi sonuçları

	Gözlem	N	Ortalama
M2	Evet	227	4,13
	Hayır	71	3,73

**** Madde 2: bütün öğrenciler engelli olup ya da olmadıkları gözetilmeksizin normal yaşlıları ile kaynaştırma ortamında eğitim hakkına sahip olmalıdırlar.

Tablo8. Gözlem yapan öğretmen adaylarının gözlemleri yaptıkları yerlerin dağılımı

	Sıklık	Yüzdelerik değer
Okul	127	55.9
Günlük Yaşam	64	28.2
Günlük yaşam-okul uygulamaları	36	15.9
Total	227	100,0

3. Tartışma

Araştırmaya katılan öğretmen adayları özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin kaynaştırma ortamında eğitim almalarına ilişkin görüşlerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan alınan verilerin sonuçları incelendiğinde, araştırmada kullanılan ölçekte yer alan bazı maddelerde anlamlı farklılıklar bulunurken bazılarında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Araştırma bulgularında öğretmen adaylarının eğitim aldıkları bölümlere göre yetersizlikten etkilenmiş bireylere yönelik tutumlarında farklılıklara ulaşılmıştır. Özellikle bazı bölümlerin bazı yetersizlik alanına yönelik anlamlı farklılıklar oluşturacak düzeyde tutumlara sahip oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır. Söz konusu farklılıklar ortaya koyan katılımcıların eğitim sisteminde farklı kademelerde görev alacak bölümlerde eğitimlerine devam eden öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan katılımcıların ailelerinde yetersizlikten etkilenmiş birey olma durumuna göre ve bu bireyler ile katılımcıların akrabaçlık derecesi bakımından, özel eğitim konusunda ders alıp almama durumlarına ve yetersizlikten etkilenmiş bir bireyi gözlem yapma şansının olup olmama

durumuna göre yetersizlikten etkilenmiş bireylere karşı tutumlarının farklılıklar gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynaştırma uygulamalarına yönelik öğretmen adaylarının tutumlarının değiştirilmesinde uygulanan bilgilendirme çalışmalarının etkili olduğu araştırma sonucunda elde edilen veriler arasındadır (Gözün-Yıkılmış, 2004). Araştırmada dikkati çeken bir diğer bulgu ise öğretmen adaylarının özellikle farklı yetersizlik türlerine karşı farklı tutumlar geliştirmiş olmalıdır. Atay (1995) ve Sünbül-Sargın (2002) yapmış olduğu araştırmalarda da benzer sonuçlara benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Araştırma sonuçlarında elde edilen veriler detaylı incelendiğinde özellikle katılımcıların bölümlerinin yer aldığı kademede öğrencilerden beklentiler arttıkça, öğretmene adaylarının tepkilerinin olumsuz olabildiği gözlenmiştir. Diğer bir konu ise, katılımcıların yetersizlikten etkilenmiş bireyleri okul ortamında yada yakın çevrelerinde gözleme şansları olduğu belirtilen katılımcıların gözlem yapma şansı olmayan katılımcılara oranla kaynaştırma uygulamalarına karşı daha olumlu tutumlar geliştirdikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu durumda, katılımcıların bilgilendirme sürecinin sonunda özel eğitime ihtiyacı olan bireylerle birlikte yaşantı sağlandığında tutumlarda anlamlı farklılıklar olduğu varsayılabilir. Bu durumda öğretmen adaylarına verilen özel eğitim alanında ki eğitim sürecinde yetersizlikten etkilenmiş bireyleri daha yakından tanımaya fırsat veren düzenlemelerin öğretmen adaylarının tutumlarını olumlu etkileyebileceği varsayımına ulaşabiliriz.

Bu araştırmanın sonucunda elde edilen anlamlı farklılıklar göz önünde bulundurularak ileriki araştırmalar yönelik aşağıdaki öneriler getirilebilir.

Öğretmen adaylarının almış oldukları öğretmenlik mesleğine ve alanlarına yönelik derslerin yanında özel eğitim ile ilgili derslerin öğrenci tutumları üzerindeki etkilerinin kıyaslanabilmesi için öntest-sontest uygulamaları için eğitim fakültesi 1. sınıf öğrencilerine ilk dönemlerinde özel eğitim konusunda tutum ölçeğinin uygulanması ve aynı katılımcılara 4. sınıfın ikinci dönemde aynı ölçeğin uygulanması ile bu sürecin bireylerin tutumları üzerindeki etkisi tespit edilebilir.

Eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarına yönelik verilen eğitimde farklı yöntem ve teknikler uygulanarak yönetm ve tekniklerin etkililiği üzerine araştırma yapılabileceğinin olası olduğu düşünülmektedir.

Öğretmen adaylarının özel eğitime ilişkin almakta oldukları eğitim programları yeniden düzenlenerek etkililikleri üzerine araştırma verileri toplanabileceği düşünülmektedir. Söz konusu araştırmanın farklı üniversite örneklemleri üzerinde verileri toplanabilir ve öğretmen adaylarının üniversiteler boyutunda da özel eğitime yönelik tutumları başka değişkenler üzerinden etilene bakılabilir.

4. Sonuç

Araştırmada elde edilen demografik bilgilerle ölçekte yer alan bazı maddeler üzerinde yapılan değerlendirme sonucunda anlamlı farklılıklara ulaşılmıştır. Öğretmen adaylarının okudukları bölümlere göre yapılan değerlendirme de kaynaştırma eğitimine başlayacak özel eğitime ihtiyacı olan bireylerle ilk karşılaşacak öğretmen grubu olan okul öncesi öğretmen adaylarının selebral palsili öğrencilerin kaynaştırılması konusunda kaynaştırmanın en önemli ayağını oluşturan sınıf öğretmenlerine göre daha olumlu görüşlere sahip oldukları görülmüştür. Elde edilen bu sonuçlar ile sınıf öğretmeni adaylarının selebral palsili öğrencileri sınıflarında istemedikleri söylenebilir. Dil ve

konuşma güçlüğü olan öğrencilerin kaynaştırmada yer almasında okul öncesi öğretmen adayları ile fen bilgisi öğretmen adayları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Bu fark okul öncesi öğretmen adayları lehine gerçekleşmiştir. Okul öncesi eğitim de görev alan öğretmenlerin almış oldukları eğitimlerin içeriğinde görev alacakları yaş gurubunun gelişim alanları ve bu alanların gelişim basamakları üzerine oluşturulmuş olmasının etkisiyle araştırma sonuçlarını etkilemiş olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan araştırmaya Fen Bilgisi Öğretmenliği bölümünden katılan katılımcıların gelecekte görev alacakları olası okul kademesinin ortaokul bölümünde olması nedeniyle ve öğrencilerden daha üst düzey beklentiler oluşturulması olasılığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ailelerinde özel eğitime ihtiyacı olan birey yakını olup olmama değişkenine göre bakıldığında ise az işiten öğrencilerin kaynaştırılması konusunda ailelerinde özel eğitime ihtiyacı olan birey yakını olmayan öğretmen adaylarının olumlu görüş bildirdiği görülmektedir. Katılımcılar arasında ailelerinde herhangi bir yetersizliğe sahip yakını olanların farklı yetersizlik gruplarında yer alan özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin kaynaştırma eğitiminde yer almasında herhangi bir anlamlı farklılık oluşturmadığı söylenebilir. Eğitimleri süresince kaynaştırma ya da özel eğitim ile ilgili ders alan öğretmen adaylarının almayanlara göre çeşitli engel türlerine sahip olan bireylerin kaynaştırılmasına yönelik olumlu tutumlara sahip oldukları görülmüştür. Eğitimin her basamağında olduğu gibi öğretmen adaylarının da özel eğitime ihtiyacı olan bireylere ilişkin eğitim almaları sonucunda hem bireyleri tanımak adına hem bu bireylerin ihtiyaçlarına cevap verecek bilgi birikimine sahip olma sonucundan ötürü araştırma verilerinde anlamlı farklılıklar oluştuğu düşünülebilir.

Özel eğitime ihtiyacı olan birey gözlemlene şansı bulan öğretmen adaylarının gözlemlerinin nerede yaptıklarına yönelik yapılan değerlendirmede ortaya çıkan yüzdelik değerler gözlemlerin daha çok okul/ staj döneminde olduğunu göstermiştir. Gözlem yapan öğretmen adayları da özel eğitime ihtiyacı olan birey olsun ya da olmasın her öğrencinin eğitim hakkı olmasını olumlu bulmuşlardır. Bu iki sonuç göz önüne alınarak staj/okul uygulamalarına giden öğretmen adaylarının kaynaştırma öğrencileriyle etkileşim içerisine girmeleri sonucunda her öğrencinin eğitim almasının evrensel bir hak olduğuna yönelik görüşlerin oluştuğu sonucuna varılabilir.

Teşekkürler

Araştırmamızda bize desteklerinden dolayı Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanlığına ve öğretim görevlilerine, tecrübeleri, bilgi paylaşımı ve manevi desteği için Özel Eğitim Bölümü Başkanı Doç. Dr. Sabahattin DENİZ hocamıza ve araştırma sırasında gönüllü olarak araştırmaya katılan Eğitim Fakültesi son sınıf öğrencilerine teşekkür ederiz.

Kaynakça

Ataman, A. (2009). *Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Gündüz

Atay, M. (1995) Özürlü Çocukların Normal Yaşlılarıyla Birlikte Eğitim Aldıkları Kaynaştırma Programlarına Karşı Öğretmen Tutumları Üzerine Bir İnceleme. Yayınlanmamış Doktora Tezi H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Avramidis, E. , Bayliss, P. ve Burden, R. (2000) Student teachers' attitudes towards the inclusion of children with special educational needs in the ordinary school Teaching and Teacher Education 16, 277-293

Bülbin, S., Ünsal, P., & Özokçu, O. (2004). Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin önleyici sınıf yönetimi becerilerinin incelenmesi. Ankara Üniversitesi Özel Eğitim Dergisi, 5 (1), 23-33.

Diken, İ. H. ve Sucuoğlu, B. (1999) Sınıfında Zihin Engelli Çocuk Bulunan ve Bulunmayan Sınıf Öğretmenlerinin Zihin Engelli Çocukların Kaynaştırılmasına Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması, *Özel Eğitim Dergisi*, 2, 25-39

Diler, N. (1998). Kaynaştırma kavramı, Kaynaştırma uygulamaları ve etkili Kaynaştırma için yapılması gerekenler.8.Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Edirne.

Eripek, S. (2004) . Türkiye’de Zihin Engelli Çocukların Kaynaştırılmalarına İlişkin Olarak Yapılan Araştırmaların Gözden Geçirilmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 5 , 25-32.

Gay, L. R., Mills, G. E. and Airasian, P. (2006). Educational research: Competencies for analysis and application (8th. ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Gökdere, M. (2012) Sınıf Öğretmenleri ile Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Tutum, Endişe ve Etkileşim Düzeylerinin Karşılaştırmalı İncelemesi Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri 12(4) 2789-2806

Gözün, Ö. ve Yıkılmış, A. (2004) Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Konusunda Bilgilendirilmelerinin Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarının Değişimindeki Etkililiği Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 5, 65-77

Gözün, Ö. ve Yıkılmış, A. (2004) Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Konusunda Bilgilendirilmelerinin Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarının Değişimindeki Etkililiği Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi 5 (2) 65-77

Karasar, N. (2008).Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yay.

Kargın, T. ve Baydık,(2002) B. Kaynaştırma Ortamındaki İşiten Öğrencilerin İşitme Engelli Akranlarına Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 3 (2) 27-39

Kayılı, G., Koçyiğit, S., Yıldırım Doğru, S. ve Çiftci S. (2010) Kaynaştırma Eğitimi Dersinin Okulöncesi Öğretmeni Adaylarının Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerine Etkisi Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Yıl 10, Sayı 20, 48 - 65

Kırcaali-İftar, G. (1992). Özel Eğitimde Kaynaştırma. Eğitim ve Bilim. 16, 45-50.

Kuzu, S. (2012) Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Tutumları ve Öz Duyarlık Düzeylerinin Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi İstanbul,

Kırcaali-İftar, G. (1998). Özel eğitim kaynaştırma ve destek özel eğitim hizmetleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları. No: 561.

Sadioğlu, Ö. , Batu, S. ve Bilgin. A. (2012) Sınıf Öğretmenlerinin Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırılmasına İlişkin Görüşleri Uludağ üni. Eğitim Fakültesi Dergisi 25 (2), 399-432

Sarı, H. ve Bozgeyikli, H. (2003) Öğretmen Adaylarının Özel Eğitime Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Karşılaştırmalı Bir Çalışma Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9, 163-182

Shapiro, A. (1999). Everybody Belongs: Changing Negative Attitudes toward Classmates with Disabilities, New York: RoutledgeFalmer

Özyürek, M. (2006) Engellilere Yönelik Tutumların Değiştirilmesi Ankara: Kök Yayıncılık

Sünbül, A. Murat. (2002) Okul Öncesi Dönemde Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Öğretmen Tutumlarının (Çeşitli Değişkenler Açısından) İncelenmesi. Ankara Ü. Özel Eğitim Kongresinde Sunulan Bildiri.

Sucuoğlu, B. (2004). Türkiye’de Kaynaştırma Uygulamaları: Yayınlar/Araştırmalar (1980-2005) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 5 , 15-23

Sucuoğlu, B. ve Kargın, T. (2006) İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları Yaklaşımlar Yöntemler Teknikler İstanbul: Morpa Yayınları

Sucuoğlu, B. ve Özokçu, O. (2005) Kaynaştırma Öğrencilerinin Sosyal Becerilerinin Değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 6 (1) 41-57

Şahbaz, Ü. Ve Kalya, G.(2010) Okulöncesi Eğitimi Öğretmen Adaylarının Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 116-135

Şahbaz, Ü. ve Kalay, G.(2010) Okulöncesi Eğitimi Öğretmen Adaylarının Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Yıl 10, Sayı 19, 116-135

Orel, A. , Zerey, Z. ve Töret, G. (2004) Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarının İncelenmesi Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 5 (2) 65-77

Halil ÖZTÜRK	Arş. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, E-mail: halilozturk@mu.edu.tr
Gülnihal BALLIOĞLU	Arş. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Muğla E-mail: gulnihalballioglu@mu.edu.tr
Gülten ŞEN	Arş. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Muğla E-mail: gultensen@mu.edu.tr